SCIENCE HUB REVIEW
2026
Volume 1
Issue 4
www.sciencehubreview.uz
ILMIY ELEKTRON JURNAL

BO‘LAJAK PEDAGOGLARNI ZO‘RAVONLIK PROFILAKTIKASIGA TAYYORLASHDA REFLEKSIV KUNDALIKDAN FOYDALANISH

Omonova Muxlisa Do‘stnazar qizi
Alfraganus Universiteti pedagogika kafedrasi dotsenti p.f.d
Sultanova Nilufar Raxmatullayevna
Jizzax davlat pedagogika universiteti mustaqil tadqiqotchisi
omonovamuxlisa15@gmail.com
sultonovanilufar73@gmail.com

Annotatsiya
Tezisda bo‘lajak pedagoglarni ta’lim muhitidagi zo‘ravonlikning oldini olishga tayyorlashda refleksiv kundalikning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Dissertatsiyada belgilangan shaxsiy-refleksiv komponent hamda ijodiy-refleksiv baholash mezoni asosida kundalik yuritishning mazmuni aniqlashtiriladi. Vaziyatni xolis tavsiflash, pedagogik qarorni asoslash, o‘z munosabatini tahlil qilish va keyingi harakatni rejalashtirishni birlashtiruvchi metodik tartib taklif etiladi. Kundalik yozuvlarini muhokama qilish shartlari, amaliyot rahbarining vazifalari hamda talabaning kasbiy o‘sishini baholash ko‘rsatkichlari yoritiladi. Takliflar nazariy-metodik xarakterga ega bo‘lib, kundalikning mustaqil ta’siri yangi tajriba orqali tekshirilgan deb talqin qilinmaydi.

Kalit so‘zlar
bo‘lajak pedagog, zo‘ravonlik profilaktikasi, pedagogik amaliyot, refleksiv kundalik, kasbiy refleksiya, pedagogik qaror, o‘zini baholash, xavfsiz ta’lim muhiti.

Использование дневника самоанализа при подготовке будущих учителей к профилактике насилия

Аннотация. В диссертации анализируются педагогические возможности рефлексивного дневника в подготовке будущих учителей к предотвращению насилия в образовательной среде. Содержание ведения дневника уточняется на основе личностно-рефлексивного компонента и творческо-рефлексивных критериев оценки, установленных в диссертации. Предлагается методологическая

процедура, сочетающая объективное описание ситуации, обоснование педагогического решения, анализ собственного отношения и планирование дальнейших действий. Выделены условия обсуждения записей в дневнике, задачи руководителя практики и показатели оценки профессионального роста студента. Предложения носят теоретико-методологический характер, а самостоятельный эффект дневника не может быть интерпретирован как подтвержденный новым опытом.

Ключевые слова: будущий учитель, предотвращение насилия, педагогическая практика, рефлексивный дневник, профессиональная рефлексия, педагогическое решение, самооценка, безопасная образовательная среда.

Using a reflective journal in preparing future educators for violence prevention

Abstract. This paper analyzes the pedagogical potential of a reflective journal in preparing future educators to prevent violence within the educational environment. The content of journal-keeping is defined based on the personal-reflective component and the creative-reflective assessment criterion established in the dissertation. A methodological procedure is proposed that integrates the objective description of situations, the substantiation of pedagogical decisions, the analysis of one’s own attitudes, and the planning of subsequent actions. The conditions for discussing journal entries, the responsibilities of the internship supervisor, and the indicators for assessing a student’s professional growth are outlined. These proposals are theoretical and methodological in nature; the independent impact of the journal is not presented as having been empirically verified through new experimental data.

Keywords: future educator, violence prevention, pedagogical internship, reflective journal, professional reflection, pedagogical decision, self-assessment, safe educational environment.

Kirish

Bo‘lajak pedagogning ta’lim muhitidagi zo‘ravonlikning oldini olishga tayyorgarligi uning nazariy bilimlari bilan bir qatorda, kundalik faoliyatini tahlil qila olishida ham namoyon bo‘ladi. Talaba kamsitish, qo‘pollik yoki adolatsiz munosabatning mumkin emasligini bilishi, ammo murakkab vaziyatda o‘z harakatining oqibatini yetarlicha

anglamasligi mumkin. Shuning uchun pedagogik tayyorgarlikda bajarilgan harakatni qayta ko‘rib chiqish, uning sabablarini aniqlash va muqobil yechim izlashga yo‘naltirilgan topshiriqlar zarur.

Tezisning maqsadi refleksiv kundalik orqali bo‘lajak pedagogning zo‘ravonlik profilaktikasiga doir o‘z faoliyatini tahlil qilish ko‘nikmasini rivojlantirishning metodik tartibini asoslashdan iborat. Bunda asosiy e’tibor talabaning qanday hodisani ko‘rganiga emas, uni qanday tushungani, qanday qaror qabul qilgani va keyingi faoliyatida nimani o‘zgartirishni rejalashtirganiga qaratiladi. Ishda dissertatsiya va mavzuga oid maqolalarni mazmuniy tahlil qilish, umumlashtirish hamda pedagogik loyihalash usullaridan foydalanildi.

Refleksiv kundalikning pedagogik mazmuni

Refleksiv kundalik talabaning muayyan pedagogik vaziyat yuzasidan kuzatuvi, mulohazasi va keyingi harakat rejasini izchil qayd etadigan o‘quv vositasidir. Unda voqea tavsifi o‘z-o‘zicha yakuniy natija hisoblanmaydi. Tavsifdan keyin tanlangan harakatning asosi, bolaning manfaatlari, muqobil yondashuvlar va talabaning shaxsiy munosabati tahlil qilinadi. Shunday qilib, kundalik nazariy tushunchani amaliy qaror bilan bog‘lash imkonini beradi. Zo‘ravonlik profilaktikasi nuqtayi nazaridan refleksiyaning vazifasi talabaning o‘z kasbiy ta’sirini anglashiga ko‘maklashishdir. Masalan, tartibni ta’minlash maqsadida aytilgan keskin tanbeh o‘quvchining qadr-qimmatiga qanday ta’sir qilishi, omma oldida taqqoslash qanday munosabatni yuzaga keltirishi yoki ayrim bolalarning fikrini tinglamaslik nimaga olib kelishi muhokama qilinadi. Bu savollar o‘zini ayblash uchun emas, pedagogik harakatni takomillashtirish uchun qo‘yiladi. Bolalarga nisbatan zo‘ravonlik turlari va salbiy ta’siri haqidagi materiallar talabaning vaziyatni tahlil qilishiga mazmuniy asos bo‘la oladi [1]. Biroq kundalikda har qanday intizomiy qiyinchilikni zo‘ravonlik deb belgilash to‘g‘ri emas. Talaba kuzatilgan xatti-harakat, o‘z talqini va aniqlashtirilishi zarur jihatlarni farqlashi lozim. Refleksiya xulosaning qanchalik qat’iy ifodalanganidan ko‘ra, uning nimaga asoslanganini ko‘rsatishi bilan ahamiyatlidir. Kundalik shaxsiy hissiyotlarni qayd etishga ham imkon beradi. Talaba vaziyatda jahli chiqqani, shoshilgani yoki o‘ziga ishonmaganini tan olishi mumkin. Bunday qayd kasbiy zaiflik belgisi sifatida baholanmasligi kerak. Asosiy savol hissiy

holat qarorga qanday ta’sir qilgani va keyingi vaziyatda uni boshqarish uchun qanday aniq harakat tanlanishidir. Shu tariqa hissiy tajriba o‘rganish manbaiga aylantiriladi.

Kundalik yuritishning metodik ketma-ketligi

Birinchi bosqich vaziyatni xolis tavsiflashdan iborat. Talaba qayerda va qanday o‘quv faoliyati davomida qiyinchilik yuzaga kelganini, qanday harakatlar kuzatilganini yozadi. Tavsifda bolaning shaxsiga umumlashtiruvchi baho berilmaydi. Masalan, “o‘quvchi tarbiyasiz” jumlasi o‘rniga uning aynan nima qilgani qayd etiladi. Shaxsni baholashdan harakatni tavsiflashga o‘tish keyingi tahlil uchun aniq asos yaratadi.

Ikkinchi bosqich pedagogik qarorni izohlashni nazarda tutadi. Talaba tanlagan harakati bilan qanday maqsadga erishmoqchi bo‘lganini va bu maqsad uchun nima sababdan aynan shu yo‘lni tanlaganini tushuntiradi. Bunda tartibni tez tiklash istagi bilan bolaning qadr-qimmatini asrash talabi o‘rtasidagi munosabat ko‘rib chiqiladi. Qarorning asosi ko‘rsatilmasa, kundalik faqat bajarilgan ish haqidagi hisobot bo‘lib qoladi.

Uchinchi bosqich oqibatlar va muqobil harakatlarni tahlil qilishdir. Talaba o‘z munosabatidan keyin qanday o‘zgarish kuzatilganini, nimalarni esa aniq bilmasligini ajratadi. So‘ng kamida bitta boshqa pedagogik yechimni taklif etib, uning afzalligi va mumkin bo‘lgan cheklovini izohlaydi. Muqobil yechim vaziyatga aloqador bo‘lishi, “yaxshiroq muomala qilish” singari umumiy ibora bilan cheklanmasligi zarur.

To‘rtinchi bosqich keyingi harakatni rejalashtirishdir. Rejada talaba nimani, qaysi vaziyatda va qanday bajarishi aniq ifodalanadi. Masalan, guruhli ish boshlanishidan oldin vazifalarni taqsimlash, muhokamada chetda qolayotgan bolaga xavfsiz ishtirok imkonini yaratish yoki topshiriq mezonlarini oldindan tushuntirish rejalashtirilishi mumkin. Keyingi yozuvda mazkur reja amalga oshirilgani va qanday natija kuzatilgani qayta ko‘rib chiqiladi.

Ushbu bosqichlar qat’iy shakldagi uzun savolnomani talab qilmaydi. Har bir yozuvda “Nima kuzatildi?”, “Men qanday yo‘l tutdim?”, “Qarorim nimaga asoslandi?”, “Nimani boshqacha qilish mumkin?” va “Keyingi safar nimani o‘zgartiraman?” savollariga javob bo‘lishi yetarli. Kundalikning hajmi emas, ushbu javoblar o‘rtasidagi mazmuniy bog‘lanish asosiy o‘rinda turadi.

Pedagogik amaliyotda qo‘llash shartlari

Kundalikdan foydalanish amaliyot boshlanishidan oldingi yo‘riqnoma bilan bog‘lanishi kerak. Rahbar talabalarga yozuvning maqsadi, ko‘rib chiqilish tartibi va baholash mezonlarini tushuntiradi. Dastlab shartli vaziyat asosida birgalikda namuna tahlili bajariladi. Keyin talaba mustaqil yozuv tayyorlaydi. Mazkur izchillik talabaning talabni taxmin qilishiga emas, tushunarli mezon asosida ishlashiga sharoit yaratadi. Amaliyot davrida haftasiga bitta mazmunli vaziyatni tanlash tavsiya etiladi. Vaziyat albatta ochiq zo‘ravonlik bilan bog‘liq bo‘lishi shart emas. Baholashdagi adolat, o‘quvchining xatosiga munosabat, guruhga qo‘shilish imkoniyati yoki darsdagi so‘z taqsimoti ham profilaktik nuqtayi nazardan tahlil qilinishi mumkin. Muhimi, yozuv talabaning o‘z kasbiy harakatini yaxshilashga xizmat qilishi lozim. Masalan, shartli o‘quv vaziyatida ikki faol o‘quvchi guruh topshirig‘ini to‘liq bajaradi, qolganlar esa chetda qoladi. Talaba dastlab ishni tez tugatishni ijobiy baholaydi. Refleksiv tahlilda esa barcha bolalarga ishtirok imkoniyati berilmagani aniqlanadi. Keyingi dars uchun vazifalarni navbat bilan taqsimlash va har bir ishtirokchining hissasini kuzatish rejalashtiriladi. Bu misol tajriba natijasi emas, kundalikning profilaktik imkoniyatini tushuntiruvchi metodik vaziyatdir. Rahbarning fikr-mulohazasi talabaning shaxsiga baho berishdan saqlanishi kerak. “Siz noto‘g‘ri ishlagansiz” kabi umumiy hukm o‘rniga qarorning qaysi qismi dalilsiz qolganini yoki qaysi muqobil yechim e’tibordan chetda qolganini ko‘rsatish maqsadga muvofiq. Manfaatdor tomonlar hamkorligiga bag‘ishlangan maqolada yoritilgan masalalar [2] bu yerda amaliyot rahbari, talaba va maktab mutaxassislari vazifalarini kelishish zarurati bilan bog‘lanadi. Kundalik muhokamasida bolalarning ism-familiyasi va ularni aniqlashga imkon beradigan tafsilotlar keltirilmaydi. O‘quv maqsadidagi qayd rasmiy hodisa bayonnomasi yoki yordam so‘rash tartibining o‘rnini bosmaydi. Bola xavfsizligi bilan bog‘liq real vaziyat yuzaga kelganda, muassasaning belgilangan tartibiga muvofiq mas’ul shaxsga murojaat qilish ustuvor hisoblanadi. Refleksiv tahlil esa pedagogik o‘rganish vazifasini bajaradi.

Refleksiv yozuvlarni baholash

Baholash uchun tavsifning aniqligi, qarorning asoslanganligi, o‘z faoliyatiga tanqidiy munosabat va keyingi rejaning aniqligi taklif etiladi. Tavsifning aniqligi kuzatuv bilan

talqinning farqlanishida ko‘rinadi. Qarorning asoslanganligi esa tanlangan harakatning maqsad va vaziyat bilan bog‘liqligini bildiradi. Tanqidiy munosabat o‘zini salbiy baholashni emas, mavjud yondashuvning cheklovini ko‘ra olishni anglatadi. Mazkur ko‘rsatkichlar dissertatsiyada belgilangan ijodiy-refleksiv mezonni kundalik yozuvi darajasida aniqlashtirishga xizmat qiladi [3]. Boshlang‘ich darajada talaba voqeani qayd etadi, lekin o‘z qarorini izohlamaydi. Rivojlanayotgan darajada sabablarni ko‘rsatadi va muqobil taklif beradi, biroq keyingi rejasi umumiy bo‘lib qoladi. Asoslangan refleksiya darajasida esa kuzatuv, qaror, muqobil yechim va aniq reja o‘zaro bog‘langan bo‘ladi. Bir yozuvga qarab talabaning umumiy kasbiy tayyorgarligi haqida qat’iy xulosa chiqarish tavsiya etilmaydi. Dastlabki va keyingi yozuvlarni solishtirish orqali uning fikrlashidagi o‘zgarish ko‘rilishi mumkin. Bunda matnning adabiy bezagi, uzunligi yoki “to‘g‘ri javob”ga o‘xshashligi ustuvor mezon bo‘lmasligi lozim. Talabaning yangi vaziyatda avvalgi xulosasidan foydalana olishi rivojlanishning muhim ko‘rsatkichidir. Taklif etilgan darajalar metodik yo‘riqnoma bo‘lib, mustaqil tekshirilgan o‘lchov vositasi hisoblanmaydi. Ularni amaliy baholashga kiritishdan oldin bir necha rahbar bir xil yozuvlarni ko‘rib chiqib, talqinlaridagi farqlarni muhokama qilishi zarur. Kelgusidagi tadqiqotda baholovchilar fikrining mosligi, talabalar uchun topshiriqning tushunarliligi va yozma refleksiyaning amaliy faoliyatga ko‘chishi tekshirilishi mumkin [4].

Xulosa va tavsiyalar

Refleksiv kundalik bo‘lajak pedagogni zo‘ravonlik profilaktikasiga tayyorlashda kuzatuvni kasbiy qaror va keyingi harakat bilan bog‘laydigan vosita sifatida tashkil etilishi lozim. Uning pedagogik qiymati voqealar sonini ko‘paytirishda emas, talabaning o‘z harakati sabablarini anglashida va vaziyatga mos o‘zgarish rejalashtirishida namoyon bo‘ladi. Kundalikni yo‘riqnoma, rahbarning aniq fikr-mulohazasi va qayta tahlil bilan birgalikda qo‘llash taklif etiladi. Pedagogik amaliyot dasturiga refleksiv yozuv uchun qisqa savollarni kiritish, baholash mezonlarini oldindan tushuntirish va yozuvlarni muntazam muhokama qilish maqsadga muvofiq. Shuningdek, talabaning shaxsiy mulohazalarini hurmat qilish, bolalar haqidagi ma’lumotlarning maxfiyligini saqlash hamda o‘quv kundaligi bilan rasmiy himoya tartiblarini farqlash zarur. Mazkur tezisda

kundalikdan foydalanish tartibi taklif qilindi; uning samaradorligini alohida tajriba orqali baholash keyingi ilmiy vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sultanova N. Bolalarga nisbatan zo‘ravonlik turlari va ularning salbiy ta’siri // “Transformation of Science in the Context of Global Development: Interdisciplinary Research, Innovative Solutions and a Sustainable Future” xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. — Toshkent–London, 2026-yil 30-sentabr. — B. 849–859.

2. Sultanova N. Pedagogik zo‘ravonlik muammosini muhokama qilish va hal qilishda barcha manfaatdor tomonlarning hamkorligi // Qo‘qon DPI. Ilmiy xabarlar. — 2025. — № 4, C seriya. — B. 1169–1173.

3. Sultanova N. O‘zbekistonda bolalar va ayollar manfaatlarini himoya qilish, ularga yordam ko‘rsatish va qo‘llab-quvvatlash hamda xorijiy davlatlar bilan hamkorlikdagi loyihalar // International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research. – 2026. – Vol. 2, Issue 3. – B. 304–307. – ISSN 2181-3884.

4. Sultanova N. Forming competences to combat violence in training teaching staff // Science and Education in Karakalpakstan. – 2026. – № 1/2. – P. 991–995. – ISSN 2181-9203.